

reflection, id est social norms of correct and wrong act and consequences of act, a subject calls to authority legitimacy of moral is certain that.

Ethic conception is turned to the subject that puts under a doubt the system of moral and gives to her the repeated actuality by actualization of authority, or vice versa casts aside all system of moral, and in concert and previous authority. In last case a subject is succeeded to the attempt of input of new authority and accordingly new moral.

Were selection of component people, moral, authority, moral reflection, act, experiencing, ethic reflection present the system of ethic consciousness. These constituents system or partly presentation in ethic manoeuvres. Separate authors accent attention on certain components, going into detail them. The row of interpretations of ethics of rationalism, pre-condition of that is an idea that to the rational thinking man of good parts, capable and to creation of new rational moral that will not conflict with necessities and interests of man, is analysed.

General for various ethic conceptions that belong to existentialism as philosophical direction, there is an analysis of existence of personality in the world. Analysing the structure of her existentially, existentialists accent attention on depersonalized of man, to the loss by her freedoms and individualities in the modern world.

An exit from a moral crisis they see in ability of individual to overcome (through attitude toward God, to "nothing", to death) the "unveritable", "unreal" existence and find inherent only existentially him. According to this studies the real existence personality elects freely of own free will. Absolute confession by personality it by nothing unreserved freedom it is considered the necessary condition of return of her to the real existence.

Existentialism did not succeed to be untied problem of adjusting of harmonious relations between people, to responsibility of personality before society, to define the ways of removal of alienation in the modern world.

On the whole ethics of existentialists is imbued by reasons of doom, loneliness, nonsense and absurdity of life. Lately influence of existentialism relaxed substantially, however him basic ideas were mastered by other directions of modern philosophy and until now influence on the world view of people through philosophy, literature and art.

Keywords: *egoism, ethics, morality, ethical and moral development, reflection, philosophy of life.*

Отримано: 25.04.2014 р.

УДК 159

Уличний І.Л.

РОЛЬ РЕФЛЕКСІЇ В ПІДГОТОВЦІ ТА ПРОФЕСІЙНОМУ САМОВДОСКОНАЛЕННІ ПЕДАГОГА

Уличний І.Л. Роль рефлексії в підготовці та професійному самовдосконаленні педагога. У статті розкрито сутність рефлексії, виокремлено її форми. Висвітлено основні аспекти рефлексії майбутніх фахівців у навчальній діяльності, визначено функції рефлексії у педагог-

ічному процесі. Досліджено особливості професійної педагогічної рефлексії, охарактеризовано важливість розвитку рефлексивно-проектних умінь педагога.

Ключові слова: рефлексія, професійне самовдосконалення, самооцінка, самокорекція, професійна педагогічна рефлексія, педагогічне проектування.

Уличний И.Л. Роль рефлексии в подготовке и профессиональном самосовершенствовании педагога. В статье раскрыто сущность рефлексии, выделено ее формы. Освещено основные аспекты рефлексии будущих специалистов в учебной деятельности, определено функции рефлексии в педагогическом процессе. Исследовано особенности профессиональной педагогической рефлексии, охарактеризовано значимость развития рефлексивно-проектных умений педагога.

Ключевые слова: рефлексия, профессиональное самосовершенствование, самооценка, самокоррекция, профессиональная педагогическая рефлексия, педагогическое проектирование.

Постановка проблеми. Основою модернізації освіти є змістовне та якісне оновлення людського капіталу, активізація творчих потенцій людини. Інноваційна економіка визнається як економіка знань та висококваліфікованого людського капіталу. У системі соціально-економічних відносин людину порівнюють з нематеріальним активом, що володіє раціональною економічною поведінкою зі здатністю до саморегулювання і саморозвитку. Реформування національної освіти, складовою якої є розвиток ринку освітніх послуг, потребує пошуку іншого змісту праці педагога, апробації нових засобів і способів його роботи, спрямованих на розвиток творчих рис особистості вчителя, особистої відповідальності за зміст і результати своєї праці.

Для забезпечення системності оновлень кожен педагог повинен бути адаптований до змін у професійній діяльності, володіти сформованою здатністю розуміння самого себе і навколишнього середовища, бути готовим до постійної самоосвіти і практичної діяльності. З приводу цього можна стверджувати, що найважливішим і найнеобхіднішим компонентом у структурі педагогічної діяльності є рефлексія як пізнання й аналіз педагогом явищ власної свідомості та діяльності, уміння посісти позицію стороннього спостерігача, розмірковувати над тим, що ти робиш, як пізнаєш, у тому числі і самого себе.

Мета статті полягає в дослідженні ролі рефлексії в формуванні майбутнього педагога та в самовдосконаленні педагогічної діяльності.

Виникнення у людини здатності до рефлексії свідчить про високий рівень її самосвідомості, готовність не тільки до пізнання самої себе, але й корекції своєї поведінки, способу життя. Рефлексія вияв-

ляється тоді, коли особистість подумки виділяє себе із сфери буття, життєвої ситуації і дає самооцінку своїх дій у співвідношенні з моральними еталонами. Тому у загальному трактуванні рефлексія визначається як форма теоретичної діяльності суспільно розвиненої людини, спрямована на осмислення власних дій і їхніх законів, діяльність самосвідомості, яка розкриває специфіку духовного світу людини.

Формування і розвиток уявлень про рефлексію в сучасній науковій думці пов'язані з науковими працями Б.Ананьєва, К.Альбуханової-Славської, Б.Братусь, В.Вілюнаса, В.Давидова, Б. Ельконіна, А.Карпова, І.Кона, Г.Костюка, Г.Крайга, О.Леонтєва, С.Максименка, В.Моргуна, М.Найdboнова, А.Реан, С.Рубінштейна, І.Семенова, С.Степанова, М.Узнадзе, Г.Щедровицького, В.Ядова та ін.

Рефлексивний компонент є вкрай необхідним елементом у структурі здібностей фахівців, які працюють в діаді "людина-людина". Здатність до рефлексії можна розглянути як специфічне психологічне утворення, що є базовим у структурі психолого-педагогічних здібностей, і цілком справедливим є ствердження, що рівень розвитку здатності до рефлексії фахівця впливає на розвиток його основних психолого-педагогічних здібностей.

У психології рефлексія розглядається як принцип існування індивідуальної свідомості, універсальний механізм саморегуляції і саморозвитку, що відображає особистісний аспект, як особлива здатність людини, що виявляється у зверненні пізнання безпосередньо на себе, на свій внутрішній світ, на своє місце у взаєминах з іншими людьми. Саме посередництвом форм і способів цієї пізнавальної і перетворюючої діяльності відбувається соціально-психологічний розвиток особистості.

Варто відзначити, що у психологічних дослідженнях (Н.Алексєєв, О.Анісімов, О.Леонтєв, С.Рубінштейн та ін) рефлексія трактується в основному як компонент теоретичного мислення. В.Давидов визначає її як одиницю розумової дії [3], М.Кулюткін – як важливий елемент евристичного рішення [7]. Окрім того, психологи пов'язують рефлексію з рівнем розумового процесу [10] та усвідомленням способів або підстав і труднощів розумової діяльності [13]. Рефлексія використовується в якості пояснювального принципу для розкриття психологічного змісту різних феноменів і фактів, що мають місце в експериментальних дослідженнях конкретних предметів психологічного вивчення: особистості (К.Абульханова-Славська, А.Брушлінский, Б.Ананьєв, І.Семенов, С.Степанов та ін), розуміння (Л.Алексєєва, Є.Юдіна).

У соціальній психології основним контекстом вивчення рефлексії є процеси міжособистісного пізнання і взаємодії. Формою рефлексивних проявів є усвідомлення суб'єктом – особою або спільнотою, як

вони в дійсності сприймаються і оцінюються іншими індивідами чи спільнотами.

Дослідження рефлексії в західній соціальній психології прослідковуються в роботах Д.Холмса, Т.Ньюкома, Ч.Кулі і стосуються експериментального вивчення діад – пар суб'єктів, залучених до процесу взаємодії в штучно створених лабораторних ситуаціях. Разом з тим окремі дослідники (Г.Андреева) вважають, що для глибшого розуміння рефлексії її необхідно розглядати не на діаді, а на рівні складніших організованих реальних соціальних груп, об'єднаних значимою спільною діяльністю.

Помилковим є просте отождоження рефлексії із саморозумінням та самопізнанням. Рефлексія включає також процеси розуміння і оцінки іншого і тому дає змогу зіставити свою свідомість, цінності, думки з цінностями, думками та відносинами інших людей, групи, суспільства. Рефлексія включає здатність людини не тільки проаналізувати свої дії і вчинки, але й при необхідності по-новому їх перебудувати.

І. Ладенко виокремлює три основні форми рефлексії:

- ретроспективну, яка дає змогу виявити і відтворити схеми і засоби, що мали місце в минулому;

- проспективну, яка слугує виявленню і корекції схем і засобів можливої діяльності;

- інтроспективну, яка передбачає здійснення контролю і корекції чи ускладнення процесів мислення в ході виконання діяльності [8].

Деякі дослідники (І.Кон, А.Маркова та ін.) звертають увагу на те, що не завжди рефлексія може бути позитивним, конструктивним чинником: надмірна зосередженість на собі, постійний погляд на себе з боку, очима інших породжують конформність, а нескінченні сумніви і коливання можуть руйнувати власну діяльність.

У педагогічному аспекті рефлексія розглядається в дослідженнях, пов'язаних з педагогічною діяльністю вчителя та навчальною діяльністю учнів. В основному, рефлексію розуміють як компонент мислення (чи інтелектуальної діяльності), орієнтований на усвідомлення себе в системі пізнавальної діяльності та міжособистісної комунікації.

Аналіз робіт, присвячених дослідженню педагогічних аспектів рефлексії, дає змогу виокремити три підходи до розуміння цього поняття:

- як діяльність;

- як компонент педагогічних здібностей вчителя;

- як психічне новоутворення особистості учня.

Розвиток професійної рефлексії у студентів вищих педагогічних закладів передбачає вирішення низки питань, пов'язаних із творчою

самореалізацією, усвідомленням сенсу та змісту обраної професії, формуванням мотивації саморозвитку, створенням системи актуальних вимог до себе та критичного ставлення до різних аспектів своєї діяльності. Основною метою формування рефлексивних механізмів є досягнення високого рівня розвиненості "самості" студента, його самооцінки, самокорекції, самоаналізу, самопроєктування, що відповідає потребам сучасного реформування освітньої галузі.

Перебуваючи у тісному взаємозв'язку з творчою та пізнавальною діяльністю студентів, рефлексія сприяє розвитку самосвідомості, посилює осмислення і орієнтацію дій суб'єкта (інтелектуальна рефлексія), самоорганізацію, рух через самопізнання, самоаналіз себе, свого стану – внутрішніх психічних актів, власних форм і передумов, розумової діяльності, цілісного "Я" (особистісна рефлексія) і через осмислення та аналіз людиною особистості і діяльності партнерів у спільній діяльності та спілкуванні, взаємовідображення суб'єктів (міжособистісна рефлексія).

Студент як суб'єкт діяльності формулює цілі пізнання, вибирає способи їх досягнення, аналізує і коригує отримані результати, а також свої власні якості, виявляє своє відношення до діяльності, до самого себе і до інших учасників діяльності, формуючись при цьому як особистість. Рефлексія майбутнього фахівця, як його внутрішня психічна діяльність, спрямована на самопізнання й осмислення ним власних дій і станів, міжособистісних стосунків і спілкування з іншими, оскільки самопізнання є первісним етапом самовдосконалення. На основі теоретичних досліджень та аналізу власного досвіду можна виділити такі аспекти рефлексії майбутніх фахівців у навчальній діяльності:

- усвідомлення себе як суб'єкта навчально-професійної діяльності;
- усвідомлення особливостей навчально-професійної діяльності;
- прагнення до самопізнання; здатність до самоспостереження у процесі навчальної діяльності з метою самоконтролю і подальшої саморегуляції;
- націленість на пізнання своїх навчальних можливостей і здібностей та порівняння їх з вимогами майбутньої професійної діяльності;
- порівняльний аналіз результатів досягнутого [12].

Загальні цілі рефлексивної підготовки розгортаються у системі конкретних завдань: сформувати базові знання стосовно професійної рефлексії; навчити проводити аналіз особистої думки про себе та свою діяльність, співвідносити її з думкою клієнтів, колег та інших людей, а також мотивацію їх вчинків; навчити студентів неупереджено оцінювати свої можливості; навчити студентів найпростішим прийомам вдос-

коналення своїх рефлексивних умінь; розвинути навички міжособистісного спілкування у малих і великих групах, в колективах.

Формування соціально-психологічних якостей студентів-майбутніх педагогів потребує розробки такої моделі навчання, яка своїм змістом, методами навчання та формами організації навчально-пізнавальної діяльності була б спрямованою на вдосконалення як професійних, так і рефлексивних умінь та знань. Модель розвитку рефлексивних умінь майбутніх педагогічних працівників включає в себе сукупність різних методів та засобів, а також різноманітних форм організації навчально-пізнавального процесу, таких як лекції, семінарські та практичні заняття, тренінги, самостійну та самоосвітню роботу, індивідуальні та групові консультації.

У руслі особистісно-діяльнісного підходу студент постає як активний суб'єкт педагогічної взаємодії, визначальною рисою якої є творча співпраця викладача й студентів та студентів у групах. Водночас при переорієнтації навчально-виховного процесу від знаннєвого до діяльнісного актуалізувалися потреби пошуку можливостей поєднання формування теоретичних знань студентів з їхніми практичними потребами, ціннісними орієнтаціями, розширення можливостей застосування теоретичних знань безпосередньо у процесі навчання (створення умов у навчальній діяльності для активного застосування теоретичних знань для розв'язання практичних задач); вивчення педагогічних дисциплін не як готових абстрактних істин, а як сукупності педагогічних ідей і концепцій, перехід від інформативних до активних методів і форм навчання з включенням у навчальну діяльність студентів елементів проблемності й варіативності, наукового пошуку, різних форм самостійної роботи та створення рефлексивних ситуацій; суб'єкт-суб'єктна взаємодія викладача й студентів, за якої акцент зміщується з навчаючої діяльності викладача на пізнавальну діяльність студентів; оптимальне поєднання зовнішнього контролю та оцінювання із самоконтролем і самооцінкою, індивідуальних і групових форм роботи студентів на під ґрунті спільної діяльності та взаємодії.

Рефлексивну здатність майбутніх педагогів можна розглядати як наявний рівень професійних умінь та оцінити рівень їхньої сформованості, визначити перспективи подальшого їхнього удосконалення.

На початковому, задовільному, рівні сформованості професійних умінь актуалізація рефлексивної здатності студентів як суб'єктів фахової підготовки здійснюється завдяки організації та проведенню тренінгів. Під час цих занять проходить інтенсивне осмислення і переосмислення учасниками стереотипів свого досвіду аж до їхнього по-

долання, а також формування інтелектуальних, особистісних новоутворень. Прийоми психологічних контрастів, культурних аналогів, створення рефлексивного світу дозволяє створити рефлексивне середовище та забезпечити процес конструктивного перетворення глибинних особистісних соціальних і професійних стереотипів учасників тренінгу.

На достатньому, оптимальному, рівні сформованості професійних умінь з метою актуалізації рефлексивної здатності студентів як суб'єктів майбутньої фахової підготовки використовували такі методи: психолого-педагогічний аналіз професійної діяльності соціальних педагогів, спостереження, анкетування, інтерв'ю, моделювання соціально-педагогічних ситуацій, експериментальне навчання, відеотренінг, розвивальні методи ігрорефлексії і рефлепрактики (розв'язання самодіагностичних, мисленневих завдань, метод рефлексивних інверсій, контент-аналіз відеопродукції, рефлексивні вправи).

Професійна педагогічна рефлексія означає переосмислення стереотипів особистого педагогічного досвіду. Тобто здатність педагога до рефлексії є механізмом переосмислення стереотипів свідомості, поведінки, спілкування, мислення, усвідомлення підстав, засобів, стереотипів діяльності, їх критичного і евристичного переосмислення, породження інновацій у різних аспектах професійної діяльності. Професійна педагогічна рефлексія пов'язана з особливостями педагогічної роботи, з власним педагогічним досвідом, переглядом його підстав, перепроєктування способів педагогічних дій.

У педагогічному процесі рефлексія виконує наступні функції:

- проєктувальну, що передбачає проєктування та моделювання діяльності учасників педагогічного процесу;
- організаційну, пов'язану з організацією найбільш ефективних способів взаємодії у спільній діяльності;
- комунікативну, яка означає створення сприятливих умов для продуктивного спілкування учасників педагогічного процесу;
- смислотворчу, що проявляється у формуванні осмисленої діяльності і взаємодії;
- мотиваційну, що означає визначення спрямованості сумісної діяльності учасників педагогічного процесу на результат;
- корекційну, що пов'язана із спонуканням до змін у взаємодії і діяльності [3].

До ключових рефлексивних умінь, якими має опанувати педагог, зокрема, відносять уміння: бачити в педагогічній ситуації проблему і оформлювати її у вигляді педагогічних завдань; орієнтуватися при постановці педагогічних завдань на дітей як на суб'єктів навчально-

пізнавальної діяльності, що активно розвиваються і мають власні мотиви та мету; робити предметом аналізу кожний свій педагогічний крок; конкретизувати і структурувати проблему; розширити межі практики і побачити нові проблеми, обумовлені попереднім досвідом; знаходити способи розв'язання завдання; мислити тактично, тобто конкретизувати педагогічні завдання в поетапні та оперативні, приймати оптимальне рішення в умовах невизначеності, гнучко перелаштовуватися відповідно до ситуації; мислити припущеннями, гіпотезами, версіями; працювати в системі "паралельних цілей", створювати "поле можливостей" для педагогічного маневру; приймати гідне рішення в ситуації дефіциту часу для виходу зі складних педагогічних завдань; використовувати різноманітні теорії для усвідомлення власного досвіду; аналізувати і акумулювати у своєму досвіді кращі зразки педагогічної практики; комбінувати елементи теорії та практики, щоб отримати нові знання; оцінювати педагогічні факти та явища об'єктивно та неупереджено.

У період модернізації освіти пріоритетним у структурі професійно-педагогічної діяльності стає педагогічне проектування. Проектування в освіті, здійснюване на основі професійної педагогічної рефлексії, – це процес конструювання форм взаємодії педагогів і учнів, запровадження нових змісту та технологій освіти, способів і технологій педагогічного мислення та діяльності.

У процесі педагогічного проектування формується спрямованість педагогів на розвиток пізнавальних навичок, умінь самостійно створювати індивідуальний план професійного саморозвитку (конструювати свої знання); орієнтуватися в інформаційному просторі; узагальнювати та інтегрувати отримані знання з різних джерел у процесі теоретичного та практичного навчання в практику роботи. Залучення педагогів до проектної діяльності надає можливість самовдосконалюватися, відкриває можливість вибору особистої ролі в системі відносин у колективі учасників проекту (автор ідей, виконавець, учасник, організатор), або залишає право вибору на індивідуальну роботу.

Основними завданнями впровадження педагогічного проектування є:

- інтенсифікація навчально-виховного процесу, підвищення його ефективності та якості результатів;
- системна інтеграція предметних завдань, розвиток вмінь експериментально-дослідницької діяльності;
- побудова відкритої системи освіти, яка забезпечує кожному учасникові власну траєкторію самоосвіти;
- формування інформаційної культури педагогів.

Рефлексія є основою педагогічного проектування на всіх його етапах: від задумки та формулювання цілі до отримання та аналізу результату. Ця послідовність може бути представлена таким чином: мета педагогічної діяльності – рефлексивний аналіз ситуації – вибір, проектування і конструювання засобів педагогічної діяльності на основі рефлексії – реалізація проекту – рефлексія на розрізнення проекту та реалізації (цілі та результату).

Розвиток рефлексивно-проектних умінь дозволяє педагогу не тільки усвідомити свою професійну діяльність, але і здійснити перехід із позиції "реагування" в позицію "самоорганізації". Педагог навчається вчити себе визначати межі свого знання (незнання) і самостійно знаходити умови для подолання власних обмежень, підвищуючи тим самим свою професійну компетентність.

У проектувальній діяльності педагога зміст кожного наступного етапу рефлексії визначається її результатом на попередньому етапі. Рефлексія на процеси і компоненти діяльності ускладнюється через необхідність фіксації результатів діяльності та їх співвідношення з прогнозованою метою (оцінка діяльності), змістом образу "Я" та іншими елементами "Я"-концепції (самооцінка).

Кожен з рівнів рефлексії визначає особливий зміст можливостей, усвідомлення і переживання вчителя. При рефлексії на межі можливостей, фіксації різниці між собою та іншими у педагога виникає стан переживання протиріччя, бажання вирішити його. Знання та використання резервів по усвідомленню і зміні обмежень приводить вчителя до переживання успіху в педагогічній діяльності.

Нині надзвичайно актуальним науково-практичним завданням є розробка технологій формування рефлексивних умінь педагога та його професійної компетентності.

У досвідченого педагога процес рефлексії проходить перманентно, залежно від: індивідуально-особистісних характеристик; особистої зрілості; практичного досвіду; професійної ерудованості; рівня загальної культури.

Вихід на рівень професійної рефлексії дає можливість подолати обмеження, задані простором власних знань. Розвинена здатність до професійної рефлексії є передумовою самовиховання педагога, творчого пошуку, розвитку індивідуального стилю педагогічної діяльності.

Висновки. Отже, рефлексія – це процес переосмислення людиною системи відносин з навколишнім світом, який здійснюється за допомогою механізму ідентифікації, проявляється при виникненні рефлексивних позицій і спирається на мотивуючі компоненти свідомості.

Рефлексія розуміється нами і як здатність аналізувати способи і результати діяльності за допомогою узагальненого способу розумової діяльності. Рефлексивна позиція – цілісна, інтегративна характеристика власного образу "Я", образу інших людей, аналіз всієї ситуації взаємодії, яка визначає світогляд, принципи, вчинки людини.

Професійна рефлексія обумовлює інтенсивність запровадження нововведень вчителем, забезпечує переосмислення змісту свідомості суб'єкта і усвідомлення ним прийомів педагогічної майстерності, без чого неможлива творча діяльність у сучасній школі.

Рефлексія може стати найважливішим показником майстерності сучасного педагога, завдяки якому формується новий стиль професійного мислення. Подальші наукові дослідження доцільно спрямувати на вивчення ролі рефлексії у розвитку інноваційної праці педагога.

Список використаних джерел

1. Вульфів Б. З. Педагогика рефлексии / Б. З. Вульфів, В. Н. Харькин. – М. : Магістр, 1995. – 111 с.
2. Гапоненко Л. Розвиток рефлексії як психологічного механізму корекції професійної поведінки у педагогічному спілкуванні / Л. Гапоненко // Рідна школа. – 2002. – № 4. – С. 14-16.
3. Давыдов В. В. О функциях рефлексии в игровом обучении руководителей [Электронный ресурс] / Давыдов В. В.: стаття. – Режим доступу : <http://www.culturedialogue.org/drupal/ru/node/2112>
4. Джига Н. Д. Рефлексия и образование / Н. Д. Джига // Высшее образование сегодня. – № 7. – 2009. – С. 38-43.
5. Карнелович М. М. Рефлексия учителей на этапе послезузовского образования : пособие / М. М. Карнелович. – Гродно : ГрГУ, 2009. – 67 с.
6. Карпов А. В. Психология рефлексивных механизмов деятельности / А. В. Карпов. – М. : Изд-во ИП РАН, 2004. – С. 24.
7. Кулюткин Ю.Н. Методологическая рефлексия как условие интеграции знаний / Ю. Н. Кулюткин // Интеграционные процессы в образовании взрослых: материалы научно-практич. конференции / под ред. Ю.Н. Кулюткина и др. – СПб. : ИОВ РАО, 1997. – С. 103-105.
8. Ладенко И.С. Феномен рефлексивного стиля мышления и генетическая логика / И.С. Ладенко // Рефлексия, образование и интеллектуальные инновации. – Новосибирск, 1995. – С. 65.
9. Найденов М. И. Творческий рефлексивно-групповой тренинг / М. И. Найденов, Л. А. Найденова // Интеллектуальные системы и творчество. – Новосибирск, 1991. – С. 86-98.

10. Семенов И. Н. Проблема предмета и метода психологического изучения рефлексии / И.Н. Семенов, С.Ю. Степанов // Исследование проблем творчества [под ред. Я.А. Пономарева]. – М. : Педагогика, 1980. – С. 116-124.

11. Слостенин В. А. Рефлексивная культура как субъект педагогической деятельности / В. А. Слостенин, В. К. Елисеев // Педагогическое образование и наука. – 2005. – № 5. – С. 37-42.

12. Щедровицкий Г. П. Рефлексия в деятельности / Г. П. Щедровицкий // Мышление. Понимание. Рефлексия. – М., 2005. – С. 64-125.

13. Тур Р.І. Педагогічна рефлексія – основа формування творчого саморозвитку особистості / Р.І. Тур // Управління школою. – 2004. – №13. – С. 17-23.

Spisok vikoristanix dzherel

1. Vul'fov B. Z. Pedagogika refleksii / B. Z. Vul'fov, V. N. Har'kin. – М. : Magistr, 1995. – 111 s.

2. Gaponenko L. Rozvitok refleksii jak psihologichnogo mehanizmu korekciji profesijnoji povedinki u pedagogichnomu spilkuванні / L. Gaponenko // Ridna shkola. – 2002. – № 4. – S. 14-16.

3. Davydov V. V. O funkciyah refleksii v igrovom obuchenii rukovoditelej [Elektronnij resurs] / Davidov V. V.: stat'ja. – Rezhim dostupu : <http://www.culturedialogue.org/drupal/ru/node/2112>

4. Dzhiga N. D. Refleksija i obrazovanie / N. D. Dzhiga // Vyshee obrazovanie segodnja. – № 7. – 2009. – S. 38-43.

5. Karnelovich M. M. Refleksija uchitelej na jetape poslevuzovskogo obrazovanija : posobie / M. M. Karnelovich. – Grodno : GrGu, 2009. – 67 s.

6. Karpov A. V. Psihologija refleksivnyh mehanizmov dejatel'nosti / A. V. Karpov. – М. : Izd-vo IP RAN, 2004. – S. 24.

7. Kuljutkin Ju.N. Metodologicheskaja refleksija kak uslovie integracii znanij / Ju. N. Kuljutkin // Integracionnye processy v obrazovanii vzroslyh: materialy nauchno-praktich. konferencii / pod red. Ju.N. Kuljutkina i dr. – SPb. : IOV RAO, 1997. – S. 103-105.

8. Ladenko I.S. Fenomen refleksivnogo stilja myshlenija i geneticheskaja logika / I.S. Ladenko // Refleksija, obrazovanie i intellektual'nye innovacii. – Novosibirsk, 1995. – S. 65.

9. Najdenov M. I. Tvorcheskij refleksivno-gruppovoj trening / M. I. Najdenov, L. A. Najdenova // Intellektual'nye sistemy i tvorcestvo. – Novosibirsk, 1991. – S. 86-98.

10. Semenov I. N. Problema predmeta i metoda psihologicheskogo izuchenija refleksii / I.N. Semenov, S.Ju. Stepanov // Issledovanie

problem tvorchestva [pod red. Ja.A. Ponomareva]. – M. : Pedagogika, 1980. – S. 116-124.

11. Slastenin V. A. Refleksivnaja kul'tura kak subjekt pedagogicheskoy dejatel'nosti / V. A. Slastenin, V. K. Eliseev // Pedagogicheskoe obrazovanie i nauka. – 2005. – № 5. – S. 37-42.

12. Shhedrovickij G. P. Refleksija v dejatel'nosti / G. P. Shhedrovickij // Myshlenie. Ponimanie. Refleksija. – M., 2005. – S. 64-125.

13. Tur R.I. Pedagogichna refleksija – osnova formuvannja tvorchoho samorozvitku osobistosti / R.I. Tur // Upravlinnja shkoloju. – 2004. – №13. – S. 17-23.

Ulychnyy I.L. The role of reflection in training and professional improvement of the teacher. Substantiated the role of reflection in self-education and teacher practice. By its nature as teacher knowledge and analysis of the phenomena of his own consciousness and activity, the ability to take the position of an observer, to think about what you're doing, know how, including himself. Noted that psychology is seen as a reflection of the principle of existence of individual consciousness, universal mechanism of self-regulation and self-reflecting personal aspect, as a special human ability that appears in the address directly the knowledge for themselves, for their inner world, to its place in the relationship with other people. There were major forms of reflection: a retrospective, prospective, introspective. The approaches to the definition of reflection in teaching science. It was found that in the pedagogical aspect of reflection is defined as a component of thinking (or intellectual activity) that focuses on understanding a system in cognitive activities and interpersonal communication. Investigates the development of professional reflection in students of higher educational institutions. Considered the level of formation of reflective ability of future teachers. Marked key reflective skills, which has master teacher. The significance of design in education, carried out on the basis of professional pedagogical reflection.

Key words: reflection, professional self-improvement, self-esteem, self-correction, professional, pedagogical reflection, pedagogical design.

Отримано: 6.05.2014 р.

УДК 159.925

Федько В.В.

ЗАГАЛЬНІ ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЧУТТЯ ВЛАСНОЇ ГІДНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Федько В.В. Загальні психологічні аспекти дослідження почуття власної гідності особистості. У статті здійснюється спроба теоретичного аналізу проблеми почуття власної гідності. Виокремлюють-